

KULTURMILJÖ OCH STADSBILD - ANALYS OCH VÄRDERING

2014-02-28

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

FÖR DETALJPLAN FÖR NY BEBYGGELSE PÅ GIBRALTARVALLEN
JOHANNEBERG, GÖTEBORG

INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

Det pågår ett planarbete där man studerar möjligheterna för ny bebyggelse vid Gibraltarvallen samt utveckling av omkringliggande stråk och platser. Planen ska möjliggöra en expansion och viss förändring i användningen av området. Göteborgs Stadsmuseum, som tidigare har utfört ett kulturmiljöunderlag för programmet för Chalmers Johanneberg, Landala och Mossen, har nu fått i uppdrag att utföra en fördjupad kulturmiljöutredning och stadsbilsanalys för detaljplanen för Gibraltarvallen. Utredningen ska fungera som underlag för bedömning av områdets förutsättningar och exploateringsmöjligheter, som kunskaps- och inspirationsresurs vid detaljplanering och projektering samt som stöd till konsekvensanalyser samt utarbetande av kvalitetsprogram och planbestämmelser.

KÄLLOR

Göteborg. Kulturmiljöer av Riksintresse. Länsstyrelsen
Göteborg. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Ett program för bevarande. Göteborgs Stadsmuseum och Stadsbyggnadskontoret
Kulturmiljöunderlag för programmet för Chalmers, Landala och Mossen. Göteborgs Stadsmuseum
Stadsbyggnadskvaliteter Göteborg. Stadsbyggnadskontoret

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Kulturmiljörapport: 2014:02
Stadsbyggnadskontorets dnr 0469/13
Kulturförvaltningens dnr 1299/13
Beställare: Göteborgs Stads Stadsbyggnadskontor
Genomförande: Göteborgs Stadsmuseum
Rapport: Kulturmiljö- och stadsbilsanalys för detaljplan för ny bebyggelse på Gibraltarvallen, Johanneberg, Göteborg
Foto, där annan fotograf ej anges: Anna Reuter Metelius
Bilder: Grundkarta och ortofoto, Stadsbyggnadskontoret
Grafisk formgivning, layout: Anna Reuter Metelius
Län: Västra Götalands län
Kommun: Göteborg
Stadsdelar: Landala, Johanneberg

INNEHÅLL

Inledning

- Bakgrund och syfte
- Källor
- Området

Inför framtiden

- Att tänka på vid framtida exploatering

Värdering

- Kulturvärde; dokument, estetiskt, socialt
- Kulturvärde;tematiskt/platsmorfologiskt

Analys // Visuella intryck

- Gatusekvenser

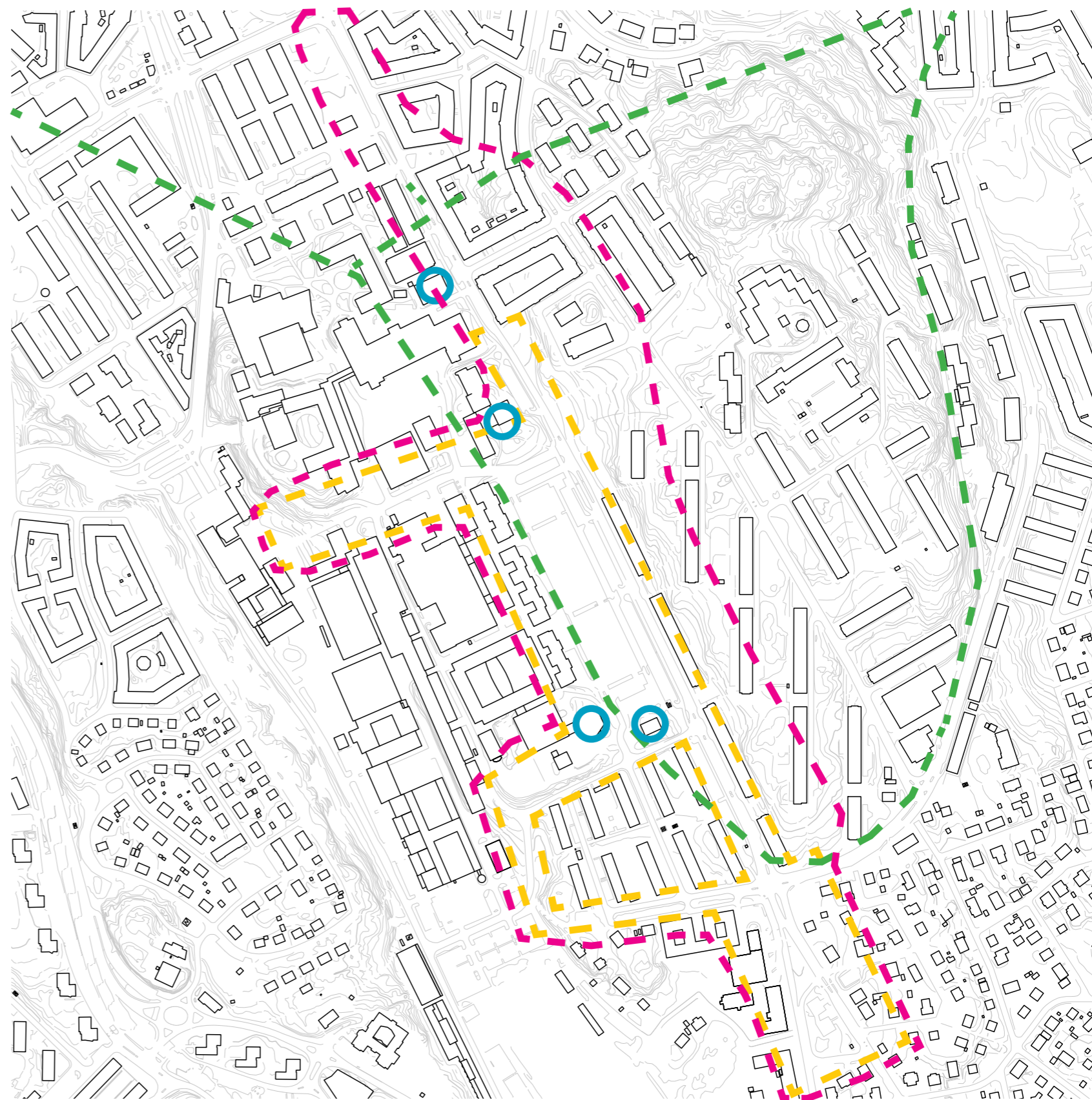
Analys // Struktur

- Arkitektur
- Skala och landmärken
- Årsringar

Metodbeskrivning

OMRÅDET

Det aktuella undersökningsområdet ligger i stadsdelen Johanneberg och omfattar Gibraltarvallen och södra delen av Gibraltargatan med angränsande miljöer på båda sidor (— —). Planområdet omfattar Gibraltarvallen med omgivande gaturum. Se streckad markering (— —). Del av undersökningsområdet ligger inom område av riksintresse för kulturmiljövården Övre Johanneberg (— —) samt inom kommunalt utpekade bevarandeområden 7:A, Nedre Johanneberg, 7:B Övre Johanneberg samt 7:D Chalmers - Vasa Sjukhus. Särskilt värdefulla byggnader är fd elstationen, Chalmers bibliotek, kopparbunkern och Gibraltar herrgård (○).

REKOMMENDATIONER INFÖR FRAMTIDEN

PRINCIPER FÖR TILLVARATAGANDE OCH UTVECKLING AV KULTURVÄRDEN VID FRAMTIDA EXPLOATERING

Området kring Gibraltarvallen är en ovanligt variationsrik stadsmiljö. Bebyggelsen utgörs av ett antal sinsemellan olika och karaktärsstarka delområden. Topografin växlar mellan att vara kuperad och flack och förstärks genom bebyggelsens placering och form. Upplevelsen av variation förstärks genom en bred och tydligt avläsbara tidskala, inslag av parker och träd samt monumentalbyggnader och enskilda udda arkitektoniska inslag.

Vid en eventuell nybyggnation på Gibraltarvallen kan befintliga värden förstärkas och utvecklas. Följande är rekommendationer för hur en variationsrik och sammanhållen stadsmiljö med stark karaktär kan upprätthållas och förstärkas

Övergripande princip för varsam förtätning

Genom att tillföra ett nytt delområde med tydlig egen identitet kan områdets karaktär av möte mellan olika identitetsstarka bebyggelseområden stärkas. Genom sin starka identitet tål miljön ett nytt starkt tillägg som inte underordnar sig. För att omgivande bebyggelses kvaliteter inte ska försvagas och för att upplevelsen av sammanhållen stad ska fortleva bör det nya emellertid förhålla sig till vissa övergripande strukturer. Det nya bör inte bli dominerande över det befintliga.

Följande bör man ta fasta på för att skapa ett samspelande tillägg. Ny bebyggelse...

1 ... bör bygga vidare på ett upplevelserikt och stadsmässigt gaturum längs Gibraltargatan. Det handlar t ex om att förhålla sig medvetet till Gibraltargatan och ge ett arkitektoniskt sett jämnt möte med emotstående byggnader. Detta innebär både skala, utformning av fasad och materialval. Mötet med Chalmers Johanneberg och dess dynamiska struktur mer tålig för ett mer fritt förhållningssätt. Trädraderna längs Gibraltargatan är ett viktigt karaktärsskapande inslag att ta tillvara.

2 ... bör medvetet förhålla sig höjdskala och vyer på så vis att omgivande monumentralbyggnader och byggnader i strategiska lägen får fortsätta vara dominerande. Man bör ta tillvara på den långa siktlinjen längs Gibraltargatan som ger visuella kopplingar till omgivande delar av staden. Som en förstärkning skulle ett arkitektoniskt blickfång som annonserar det nya sett från Läraregatan kunna tillföras. På så vis blir sträckningen mer sektionindelad och för rörelsen framåt. Inkik in i funkisområdet är en kvalitet att bygga vidare på i det nya.

3 ... bör ges en gestaltning av hög kvalitet, dvs omsorgsfullt utformad från plan till detalj och material som står sig över tid. Upplevelsen av tydliga årsringar kan förstärkas genom ett nytt arkitektoniskt tillägg som tydligt avspeglar vår tid.

4 ... bör tillvarata det gröna. Parkmiljön mellan Övre och Nedre Johanneberg utgör en värdefull grön kil som sträcker sig över Gibraltargatan och in i Campusområdet. Parkmiljön bör bevaras och särskild hänsyn bör tas till mötet med omgivande bebyggelseområden här. Siktlinjer upp mot kyrkan bör värnas.

4 ... Tillvarata befintliga kulturbyggnader som resurser i stadsutvecklingen. Gibraltar herrgård är en värdefull potential som bör ges ett bättre sammanhang för att komma till sin rätt som historiskt minnesmärke över landeriepoken. Byggnaden bör omges av ett större sammanhängande grönområde. Kopparbunken är ett intressant stadsbildsmässigt inslag som genom en mer gestaltad inramning kan bli en mer tillgänglig och integrerad del av stadsbyggnaden.

KULTURVÄRDET I BEFINTLIGA MOTIVTEXTER

Områdets kulturhistoriska värde har formulerats i motivtexter till riksintresse samt kommunalt bevarandeprogram. Övre Johanneberg är av riksintresse för kulturmiljövärden med motiveringen: *”Övre Johanneberg är med sina enhetligt utformade, långa och ljusstältputsade huslammeller ett utpräglat funkisområde från mellankrigstiden. Kyrkan och skolan ingår som väsentliga delar i den byggnads-historiskt intressanta kulturmiljön”*. Enligt det kommunala bevarandeprogrammet är Nedre Johanneberg *”en mycket tidstypisk och välbevarad bostadsmiljö från 1920-talet med många påkostade och omsorgsfullt utformade byggnader. Särskilt värdefull är den norra delen som helt präglas av den Lilienbergska stadsplanen och har monumentalt uppbyggda terrasser”*. Övre Johanneberg *”är Göteborgs mest utpräglade funkisområde och det första området i staden som byggdes helt enligt funktionalismens idéer. Miljön som helhet är välbevarad med ett strikt funktionalistiskt stadsplanemönster och ljusa putsade bostadshus omgivna av generösa grönytor. (...)”*. Den norra delen av Chalmers Vasa Sjukhus är dels exempel på en 1800-tals fattigvårdsanstalt och dels ett vittnesbörd om äldre tiders sociala förhållanden; Fd Gibraltar Arbets- och försörjningsinrättning, ”Bracka”, samt anläggningen Chalmers Tekniska Högskola. Vasa Sjukhus *”är ett viktigt socialhistoriskt dokument som speglar fattigvårdens organisation och levnadsvilkoren för de intagna ända fram till 1930-talet. (...) Anläggningens äldsta delar som omfattar administrationsbyggnaden, arbetshusen, ”därhuset” och barnhusen utgör tillsammans med resterande parkanläggningar särskilt värdefulla inslag i miljön”*. Chalmers område innehåller *”en delvis mycket komplex blandning av gammalt och nytt som tillkommit genom olika utvidgningstapper”*. Gibraltar herrgård är, trots flyttning *”ett värdefullt kulturhistoriskt dokument från den tid då Chalmersområdet var jordbruksmark”*. Kopparbunken är även den kulturhistoriskt intressant.

SAMMANFATTNING AV KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Omsorgsfullt utformad arkitektur

Bebyggelsen längs Giblaltargatan uppvisar en omsorgsfullt utformad arkitektur avseende allt från planstruktur och byggnadsutformning till detaljer och materialval.

Tydligt avläsbara årsringar

Tidstypisk bebyggelse från olika epoker ger upplevelsen av en miljö med bred tidsskala. Östra sidan av gatan uppvisar på ett pedagogiskt vis stilutveckling genom 1900-talets första decennier. Allt i från form, material och planideal är tidstypiskt och genomarbetat i Övre och Nedre Johanneberg. Den västra sidan är mer brokig som följd av campusområdets långa och något oreglerade bebyggelseutveckling. De äldsta inslagen; Gibraltar herrgård och Vasa sjukhusområde, minner om äldre epoker då området var landsbyggd långt utanför staden.

Stadsmässig rumslighet

Ett tydligt strukturerat gaturum med estetiska samt stadsmässiga kvaliteter i framför allt den norra delen, och till del i den södra. Byggnader som förhåller sig till gatan ger rumslig struktur, liksom den låga muren vid Vasa sjukhus och trädraderna. Markerade sockelvåningar tillför gaturummet en mänsklig skala och markerade takfötter markerar gaturummets ”tak”.

Sammanhållen variation

Området uppvisar en bred palett av olika bebyggelsestrukturer från Lilienbergskvartersstad till Åhrénska hus i park och solhus och brokigt campusområde till 1800-talets institutions- och hergårdsarkitektur. Den arkitektoniska samverkan förekommer framförallt inom respektive delområde men även i området i stort gällande t ex höjdskala, förhållningssätt till topografi och gata samt, i viss utsträckning, material t ex koppar och tegel.

Monumentalbyggnader och udda inslag

Monumentalbyggnader som Johannebergskyrkan och fd Elverket. Intressanta arkitektoniska inslag som Chalmers bibliotek, Gibraltar herrgård och Kopparbunken.

Göteborgstopografi

Området uppvisar ett typiskt göteborgslandskap med bergsplatåer och sprickdalar. Topografin bidrar starkt till den egenartade karaktären. Bebyggelsen förhåller sig till / inrättar sig i topografin. Detta är särskilt framträdande och starkt karaktärsskapande både i det av Lilienberg planerade Nedre Johanneberg där storgårdarna klättrar i backarna och Åhréns Övre Johanneberg där funkishusen strategiskt placerats ut på höjderna.

Parkmiljöer och rumsskapande träd

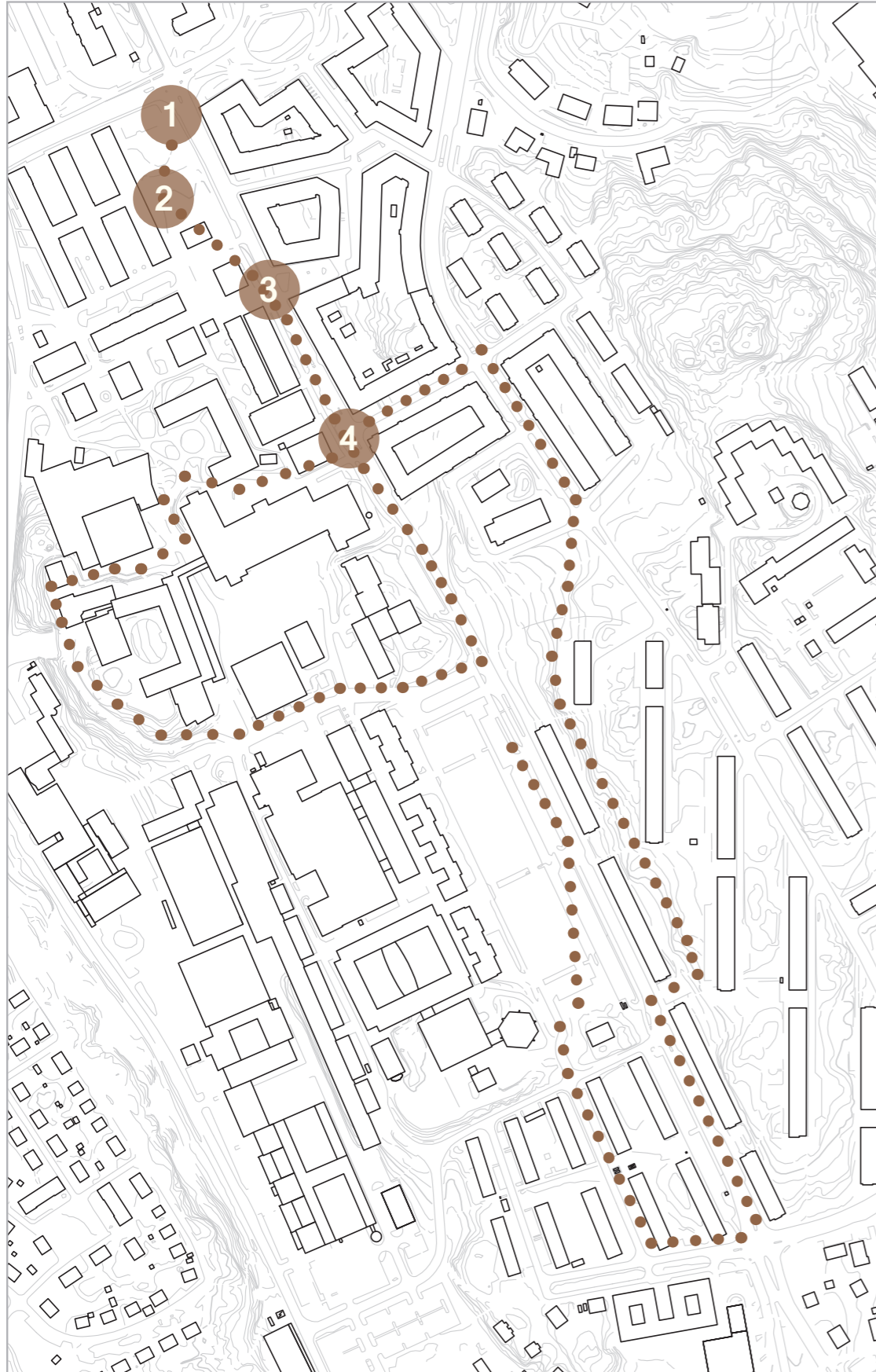
Vasa sjukhus park tillför grönska och en avskild rumslighet som gör den till en oas i stadsmiljön. Landskapsavsnittet/parken mellan Övre och Nedre Johanneberg är ett mot gatan tvärgående stråk på bägge sidor som ger rymd, ljus och grönska. Naturpartier mellan husen i Övre Johanneberg innebär en stor upplevelsemässig kvalitet som även uppfattas genom vyer mellan huskropparna från Giblaltargatan. Trädraderna längs gatan är ett tydligt karaktärskapande inslag.

Visuella kopplingar

Giblaltargatans långa siktlinje innehåller blickpunkter/fondmotiv som för framåt. Tvärgående gator erbjuder vyer mot landmärken i den omgivande staden. Parkens öppna yta och den kuperade topografin ger möjlighet till överblickbarhet samt erbjuder vyer mot Övre och Nedre Johannebergs bebyggelse, upp mot Johannebergs kyrka, och mot Chalmers bibliotek.

Aktiverade bottenvåningar

De aktiverade bottenvåningarna tillför ett stadsmässigt liv.

GATUSEKVENSER

1. Front av stenhuskvarter utgör gaturummets östra vägg. Karaktäristiska mörka tegelfasader bildar områdets markanta front mot omgivningen. Den gamla sjukhusmiljön på motsatt sida kontrasterar med luft och ljus. Gatan bildar en tydlig gräns mellan de båda sidorna samtidigt som den skapar rummet där mötet sker. På den östra sidan: påkostade, hållbara och estetiskt verkfulla material; granit och mörkt tegel. Klassicerande ordning, tyngd, karaktär. Tydlig identitet. Husens aktiva bottenvåningar med kaféer och butiker tillför liv. På motsatt sida utgör en mur avgränsning mot parken. Siktlinjen längs gatan är lång och har en tydlig riktning. Den kraftigt stigande topografin leder oss mot Övre Johannebergs ljusa putsarkitektur som anas i gatufonden. Bebyggelsen utgör tydliga tidsmarkörer inom olika epoker och tillsammans med träd och parkmiljö genererar det ett gaturum med tydlig historisk förankring. Vegetationen utgör en upplevelsemässig kvalitet i kontrast till gata och bebyggelse.

2. Före detta Vasa sjukhusområdes park upplevs som något otillgänglig och samtidigt skyddad bakom sin mur. En "hemlig trädgård" som inifrån sett är en grönskande oas i den omgivande ganska hårt trafikerade stadsmiljön. Parken är ordnad som en institutionsmiljö med, förutom buskar och träd, gångstråk, bänkar och boulebana. Raderna med höga träd avgränsar mot omgivande gator samt bidrar till en historisk stämning på platsen.

3. Hugo Grauers gata är ett stråk in i Chalmersområdet som kantas av friliggande institutionsbyggnader med klassicerande ljus putsarkitektur. Tydlig historisk förankring till 1800-talets slut och "därhus"-tiden. Gatan ger en lång siktlinje som möjliggör en visuell koppling mellan områdena Norra Guldheden, Lاندala, Chalmers och Nedre Johanneberg.

4. Här sker ett intressant möte mellan två karaktärsmissigt sett olika områden; Nedre Johanneberg och Chalmers. På den östra sidan har vi massiva tegelhuskvarter och på den västra dynamiskt utplacerade dominanta solitärbyggnader från olika tidsepoker. En modernistisk byggnad med iögonfallande trappstegsfasad närmar sig gatan medan övriga byggnader ligger indragna i området och distanserar sig från Gibraltargatan. Samverkan inom storleksvolym och material binder till viss del samman den brokiga samlingen byggnader. Trädraden på västra sidan tillför grönska och har här en viktig funktion i att bidra till upplevelsen av avgränsad rumslighet och struktur längs gatan. Siktlinjen är lång med en tydlig riktning mot Övre Johannebergs ljusa putsarkitektur uppe på krönet. Baksidan på Chalmers bibliotek hamnar i blickfånget bortom trappstegsbyggnaden. Tydligt stigande topografi.

1. Vy längs Gibraltargatan

1. Ingång till Vasa Sjukhus park

3. Ålandsgatan

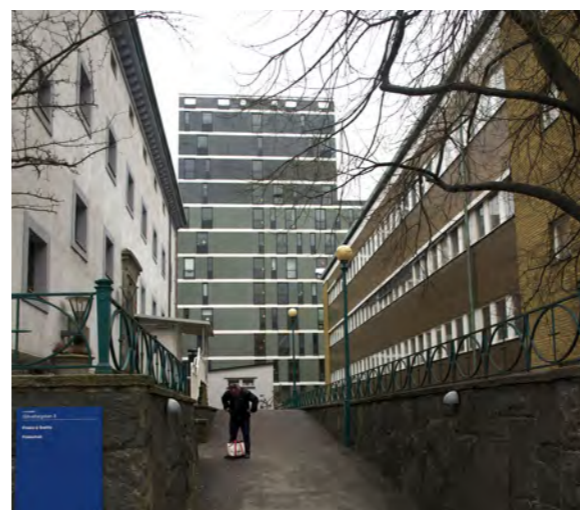
4. Gibraltargatan

1. Verksamhetslokaler i entréplan

1. Mur längs parken

4. Vy in i Chalmersområdet

4. Vidblicksgatan

2. Vasa Sjukhus park

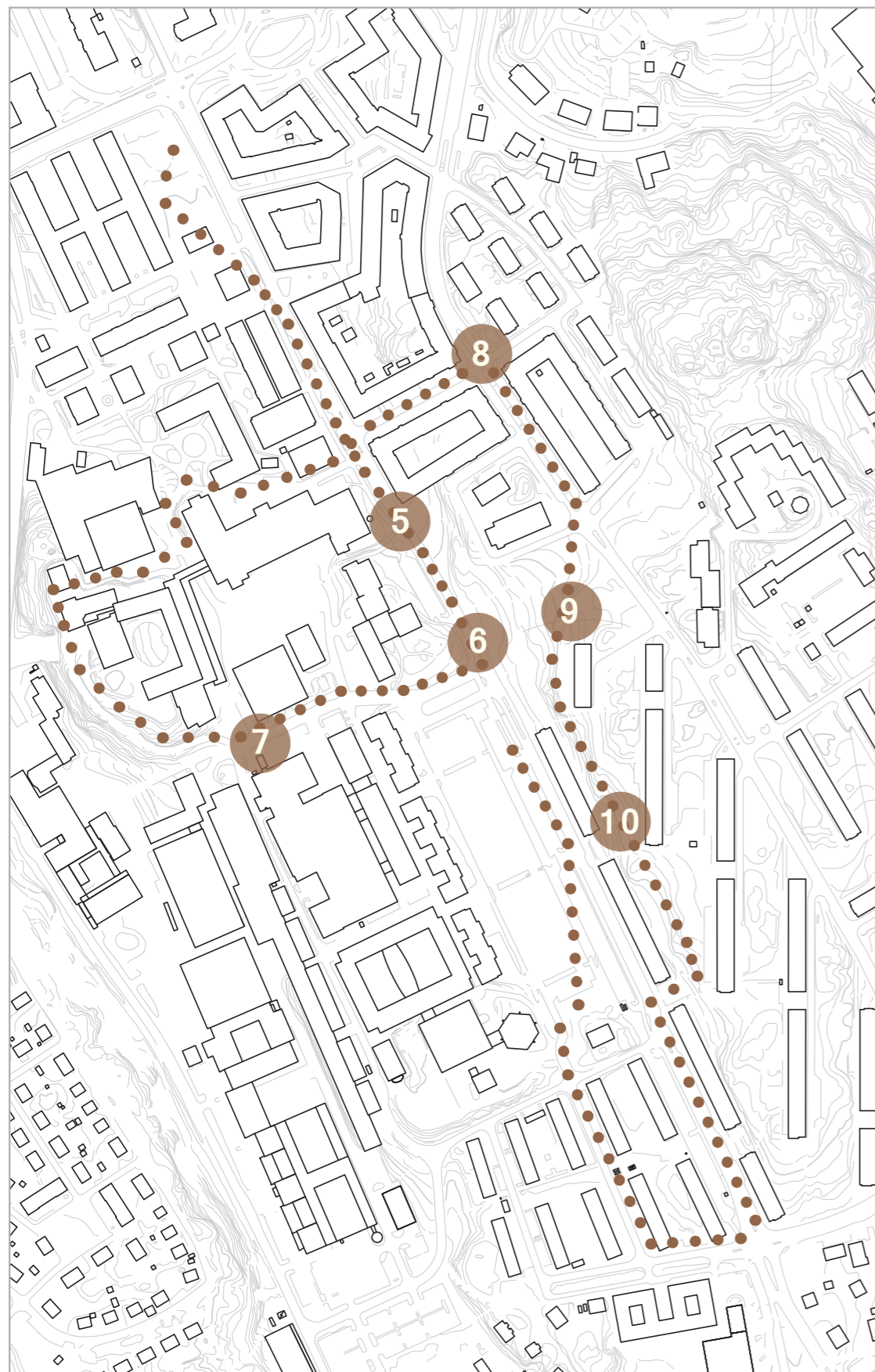
3. Chalmers. Hugo Grauers gata

5. Gibraltargatan i höjd med Johannebergs kyrka

5. Biblioteket sett från baksidan

5. Här sker en tydligt förändring i gaturummets karaktär. Dels topografiskt; vi närmar oss ett krön, siktlinjen längs gatan kortas av. Dels rymd- och strukturmässigt. Parken och vallen utgör en stor öppen yta i stadsstrukturen. På den östra sidan öppnar sig en park med träd, bänkar, gångstråk och berg i dagen. Johannebergs kyrka i gult tegel är en monumentalbyggnad uppe på kullen. Chalmersområdets bibliotek är en annan solitärbyggnad men som inte förhåller sig till gatan.

6. Uppe på flacken. Tätt bebyggd kvartersstad har ersatts med park. I alla delar omgiven av skilda byggnadstypologier; kvartersstad, kyrka, hus i park, funkis- respektive campusområden. Grönrummet tillför natur, djur och vegetation med allt vad det innebär från sinnesupplevelser till estetik, liv och upplevelse-kvaliteter i stadsmiljön. Parken erbjuder alternativa rörelsestråk och vistelseytor.

7. Inne i Chalmersområdet. En korsning mellan två vältrafikerade och tydliga stråk genom området. Miljön byggs upp av brokig campusarkitektur med äldre byggnader i mörkt tegel och nya i stål och glas. Tillbyggnader, baksidor, staket och containrar ger ett något rörigt intryck. Långa siktlinjer mot omgivande områden; Landalabergen, Södra Guldheden och Johanneberg. Johannebergs vattentorn är ett landmärke i öster. Origovägen leder vidare upp till de äldre delarna av området.

8. Tydligt definierat gaturum med stark 1920-tals stenstadsidentitet. Förträdgårdar tillför värdefull grönska i en utpräglad stadsmiljö. Ett "kollage" av några av chalmersområdets dominanta byggnader utan tydligt samspel bildar fondmotiv. Den fd elstationen vackert fondmotiv.

9. Parken ligger som ett stråk tvärs över Gibraltargatan.

10. Sammanhängande miljö, utpräglat "funkisområde". Ljusa putsade bostadshus omgivna av generösa grönytor. Miljön är avskärmad från gatan genom byggnaderna med undantag av öppningarna mellan husen som ger utblick över Gibraltarvallen samt till stråk in i chalmersområdet på andra sidan.

Karaktärsdrag att beakta

- Förändring i gaturummets karaktär
- Parken - ett värdefullt avbrott i den tätt bebyggda staden
- Park på bägge sidor bildar värdefullt grönt stråk
- Johannebergs kyrka - monumentalbyggnad
- Möte mellan olika, identitetsstarka byggnadstypologier
- Något rörigt intryck på Chalmersområdet. Orienterbarheten förstärks av siktlinjer mot externa landmärken
- Tydligt definierat gaturum i Nedre Johanneberg
- Utblickar inifrån funkisområdet över Gibraltarvallen och mot Chalmersområdet

5. Gångväg in i parken

6. Gibraltargatan

7. Origovägen

7. Vy mot Johanneberg

6. Parken

6. Vy norr ut

8. Vidblicksgatan

8. Viktor Rydbergsgatan

7. Origovägen/Chalmers tvärgata

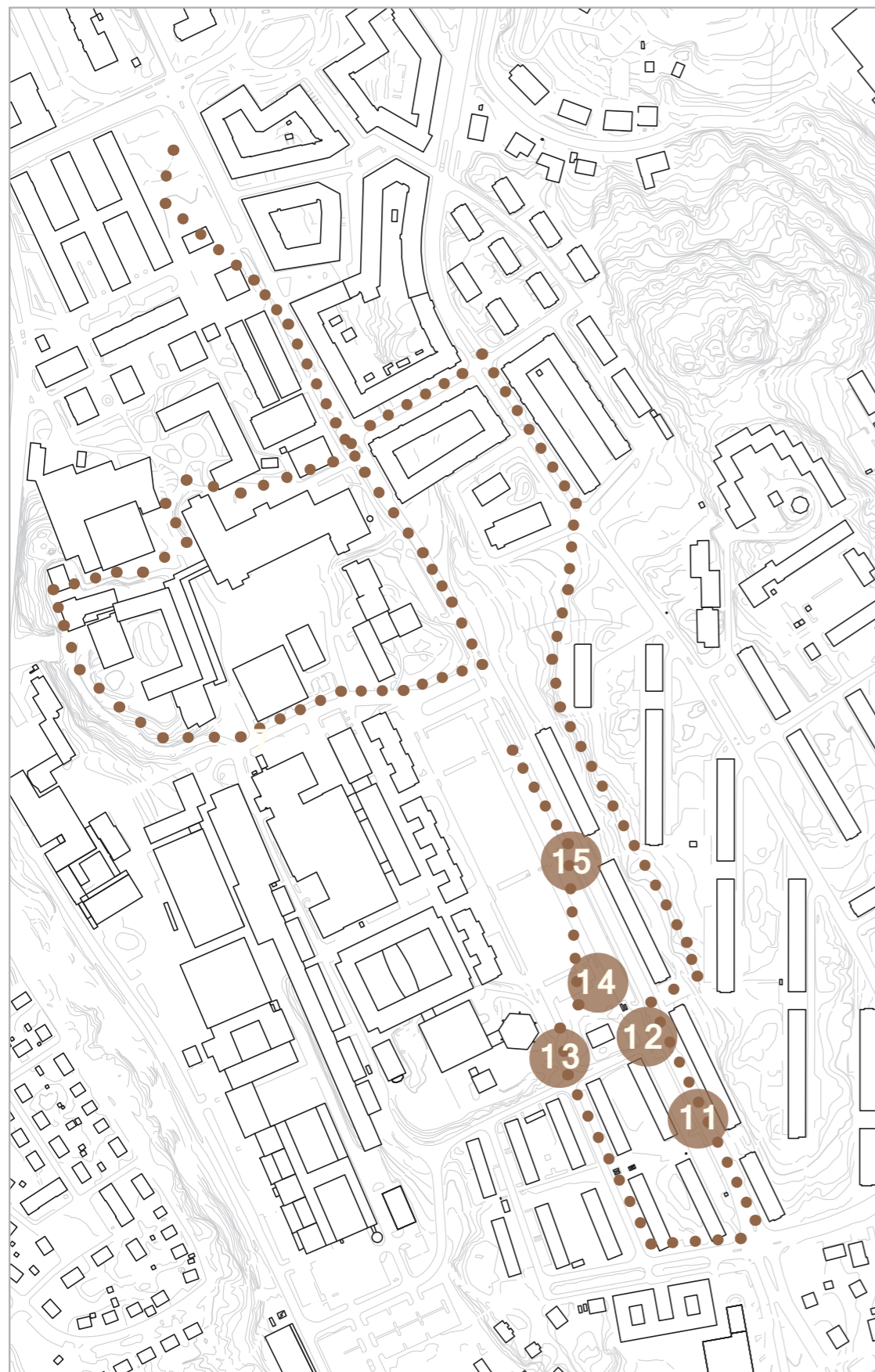
7. Gustav Dahlén salen

9. Parken sedd från Viktor Rydbergsgatan

10. Bakom husen längs Gibraltargatan

11. Uppe på flacken. Lång siktlinje mot Nedre Johanneberg i fonden. Funkisbebyggelsen och lamellhusområdet utgör väggar på varsin sida. Funkishusens balkonger ger fasaderna ett rörig uttryck. Lamellhusen på västra sidan ser något nedgångna ut med sina plåtinklädda fasader.

12. Otydlig miljö med lamellhusgavlar som möter 1800-talsherrgård i park. De tilläggsisolerade, plåtinklädda fasaderna förfular miljön. Herrgården utgör ett säreget men samtidigt sammanhangslöst historiskt inslag på platsen.

13. En otydlig plats med spridda solitärbyggnader utan samspel. Kopparbunkern sticker ut med sin udda form och påkostade material. Herrgården med omgivande park upplevs som apart, ur både historisk och arkitektonisk aspekt. Vilket samtidigt gör den unik och omsitlig om man ser till historisk förankring och stadsbildsmässig variation.

14. Öppet (otydligt?) gaturum med bebyggelse endast på ena sidan. Träden tillför grönska och utgör avgränsning/ inramning på den andra. Lång siktlinje längs gatan med Nedre Johanneberg i fonden. Övre Johannebergs funkisarkitektur präglar vyn med ljusa färger, raka linjer, släta ytor, upprepning och enhetlighet. Karaktäristiskt funktionalistiskt gavelmotiv! Trädraden tillför struktur och grönska. Kopparbunkern och herrgården utgör annorlunda inslag.

15. Här syns Vasastan i gatufonden! Inblick in i bostadsområdet mellan husen ger ett välbehövligt avbrott mellan långa fasader

Karaktärsdrag att beakta

- Långa siktlinjer längs gatan där omgivande bebyggelseområden syns i gatufonden
- Otydlig, rörig miljö kring Gibraltarvallens södra del där herrgården och Kopparbunkern utgör aparta men samtidigt unika inslag
- Öppet gaturum längs Gibraltarvallen
- Övre Johanneberg - utpräglad funkisarkitektur med karaktäristiska drag
- Vy mot Vasastan i gatufonden
- Trädraden tillför grönska och bildar vägg till gaturummet längs västra sidan av Giblartargatan
- Inblick in i bostadsområdet mellan husen tillför variation mellan långa fasader längs gatan

10. Bakom husen längs Gibraltarg.

10. Vy ut mot Gibraltarvallen

13. Vy mot Gibraltarvallen vid kopparbunkern

13. Gibraltar herrgård

11. Gibraltargatan längst söder ut

11. Vy in i lamellhusområdet

14. Vy in i funkisområdet

14. Gibraltargatan från söder

12. Engdahlsgratan

12. Vy söder ut längs Gibraltarg.

15. Vy in i området

15. Saknas bild längs Vallen mot biblioteket

ANALYS // STRUKTUR

PLAN

MÖTEN / VOLYMER

MELLANRUM/GRÖNT

FASADER

MATERIAL / DETALJER

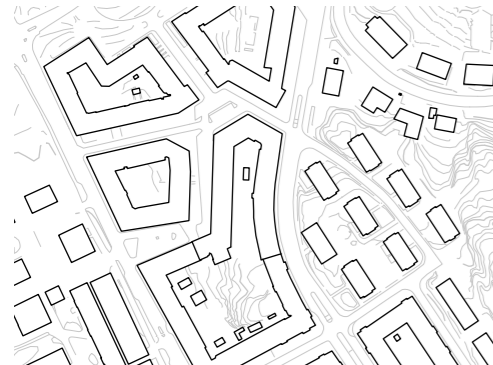
KARAKTÄRSDRAG

CHALMERS JOHANNEBERG

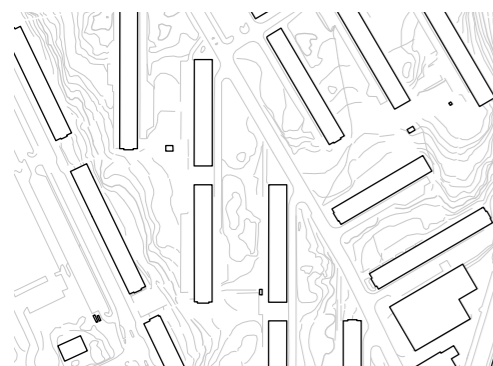
Oregelbunden planform; olika former och volymer har adderats till varandra utifrån behov. Komplex blandning av gammalt och nytt. Varierad arkitektur där ett dominerande inslag av rött tegel i viss mån håller samman. Tillbyggnader i glas och stål. Vasa sjukhus park och parken framför biblioteket är sällsynta grönytor inom området.

NEDRE JOHANNEBERG

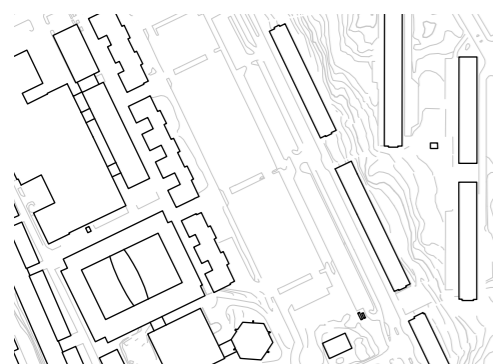
Tydlig, omän oregelbunden, planform med kringbyggda storgårdskvarter anpassade till terrängen. Förträdgårdar med järnräcken och naturstensmurar på terrasser. Tegelhäus i 5-7 våningar i 1920-tals klassicism resp. funktionalism. Påkostat, omsorgsfullt utformat. Tyngd och monumentalitet. Mörkt rödbrunt, handslaget tegel, granitsocklar, fasaddekor med klassicistiska motiv. Tegeltäckta sadeltak.

ÖVRE JOHANNEBERG

Strikt funktionalistiskt stadsplanemönster med "hus i park". Stora ytor med naturmark mellan husen. 6-8 vån hus med slätputsade ljusa fasader och plåttäckta plana tak. Perspektiv- och tvåluftsfönster. Entrépartier med släta, uppglasade entrédörrar och omfattningar av natursten. Stora vertikala glaspartier i anslutning till trapphusen. Utanpåliggande balkonger.

GIBRALTARVALLEN

Gibraltartvallen omges av en minst sagt varierad bebyggelse hörande till Chalmersområdet. Så gott som samtliga byggnader saknar formmässig samhörighet och är utpekade som kulturhistoriskt intressanta. Herrgården och Biblioteket har en likhet i sina officiella karaktärer och i hur de vänder sina parkmiljöer mot vallen. Biblioteket är mer distanserat genom sin placering uppe på kullen.

LÄGRE BEBYGGELSE VID GIBALTARVALLEN

IÖGONFALLANDE GENOM SIN KARAKTÄRISTISKA TRAPPFORMADE OCH KOPPARKLÄDDA FASAD

OMSORGSFULLT UTFORMAD SOLITÄRBYGGNAD

6 VÅN-SKALA LÄNGS GIBALTARGATAN GER EN TYDLIG AVGRÄNSNING TILL GATURUMMET

BOSTADSHUS SOM GENOM SIN HÖJD & UPPHÖJDA OCH ÖPPNA PLACERING ÄR DOMINERANDE PÅ PLATSEN

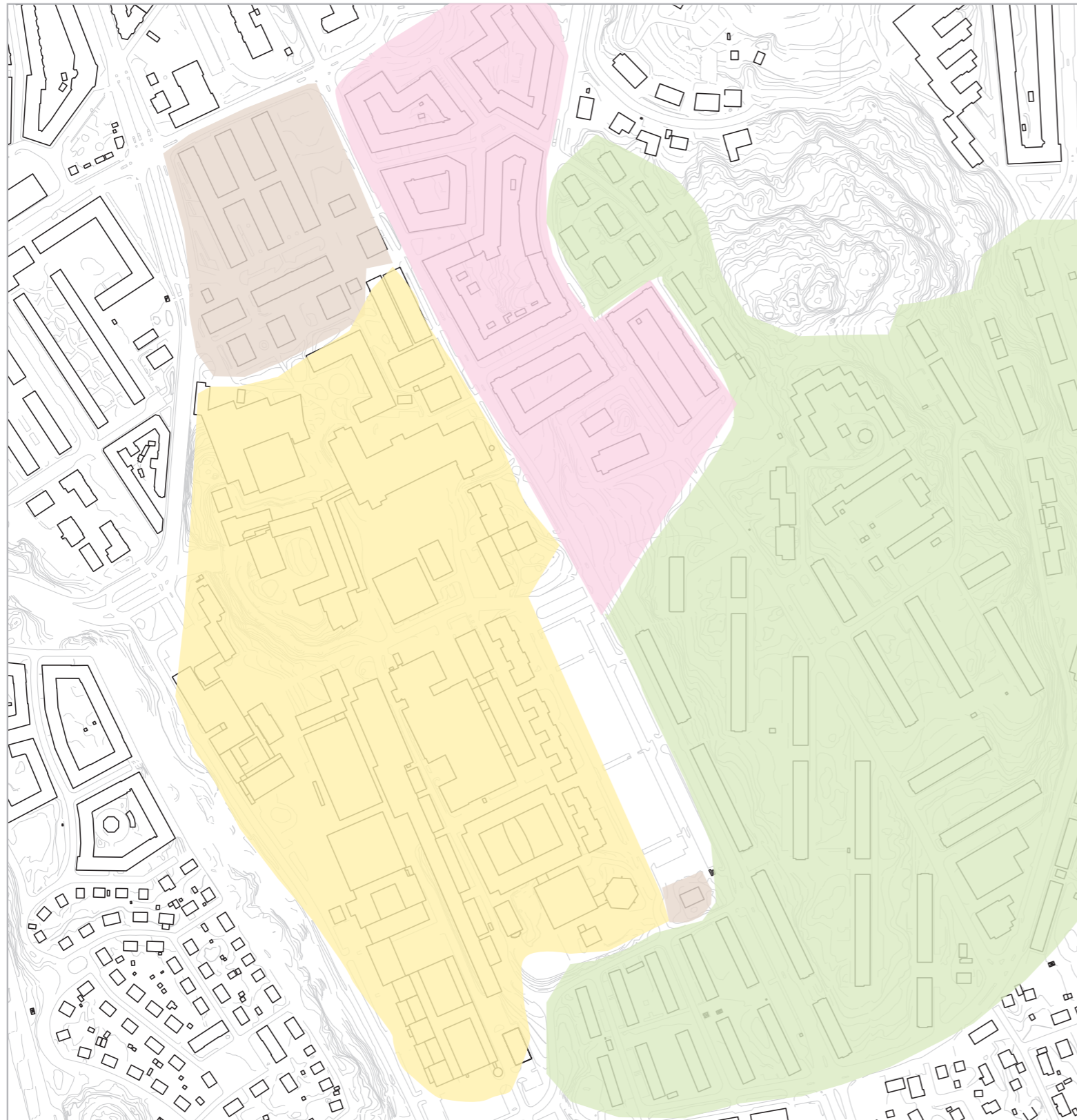
JOHANNEBERGSKYRKAN; EN MONUMENTALBYGGDAN GENOM FUNKTION/SYMBOLIK FORM OCH PLACERING

SKALA OCH LANDMÄRKEN

Området innehåller en varierad bebyggelse inom en 2-8 vån höjdskala med dominans av bebyggelse inom en 6-8 våningshöjd. I den norra delen skiljer och förenar Gibraltargatan Nedre Johannebergs struktur med storgårdskvarter från Chalmersområdets struktur med dominerande solitärbyggnader. Bebyggelsen är tät och relativt storskalig i båda områdena vilket ger gaturummet en viktig funktion för att vyer genom området. Runt Gibraltarvallen finns en byggnadsskala med 2-3 våningshus. Topografin, som höjer sig upp mot Övre Johanneberg skapar en dramatisk skillnad mellan bebyggelsen kring vallen och intilliggande funkisområdet vars 8 vånings huskroppar är strategiskt placerad på höjder i branten. På så vis förstärker den kuperade topografin upplevelsen av olika byggnadsskalor när man rör sig genom området. Landmärken/orienteringspunkter av betydelse för området är byggnader som syns som fondmotiv i den långa gatusträckningen samt externa landmärken som möjliggör en orientering i förhållande till den omgivande staden. Johannebergs kyrka har, trots sitt höga torn och höglänta placering ingen funktion som landmarke lokalt, inblickar i många fall skymts av bebyggelse. Med den har en betydande roll som monumantalbyggnad. Kopparbunkerns säregna form utgör ett blickfång.

Karaktärsdrag att beakta

- Relativt hög bebyggelse som förhåller sig till gatan ger ett tydligt och stadsmässigt gaturum
- Gibraltargatan skiljer och förenar de olika strukturerna
- Topografianpassad bebyggelse - ett varierat stadslandskap
- Byggnader som annonserar sig i gatuvyn bidrar till orienterbarheten och ger en upplevelsemässig variation i den långa vyn längs gatan
- Johannebergskyrkan - monumantalbyggnad
- Kopparbunkern - blickfång

ÅRSRINGAR

Det aktuella området har en ca 200-årig tidsskala med en med tydligt avläsbara tidsmarkörer från olika tider. Sett ur ett årsringsperspektiv innehåller området fyra delområden. Tre av dem; Vasa sjukhusområde samt Övre respektive Nedre Johanneberg, är tydligt avgränsade bebyggelsegrupper som samtliga är tydliga representanter för sin tids arkitektur, och därmed tydliga årsringar. Det fjärde, Chalmers Johanneberg (exkluderat Vasa sjukhusområde), är en dynamiskt framväxt miljö med bebyggelse från 1920-tal till 2000-tal. Tillägg har genom historien varit behovsstyrda och verkar ha skett relativt fritt utan någon större hänsyn till äldre epokers bebyggelse. Från Gibraltagatan sett utgör delområdet ingen årsring utan uppstår många historiska lager i sig. Gibraltar herrgård står som ensamt minne av den landeribebyggelse som fanns i området på 1800-talet. Funktionen som årsring är enbart knuten till byggnaden som sådan och har inget att göra med placering eller omgivande park.

Karaktärsdrag att beakta

- Omfattande tidsskala från 1800 till idag
- Tydligt avläsbara årsringar
- Gibraltar herrgård som ensamt minne av landeriepoken

METOD

Arbetet har tagit sin teoretiska utgångspunkt i begreppet kulturvärde och dess innebörd som sammanfattande benämning för vad som i den fysiska miljön bedöms som värdefullt ur kulturhistoriskt, estetiskt och socialt hänseende. Perspektiven kan var för sig, eller tillsammans, motivera olika åtgärder för att tillvarata kulturvärdena i den kommunala planeringen (se <http://www.boverket.se/Vagledning/PBL-kunskapsbanken/Teman/Kulturmiljo-Q-boken/Exempel-/Vad-ar-kulturvarden/>). Det av museet tidigare upprättade *Kulturmiljöunderlag för programmet för Chalmers, Landala och Mossen* innehåller en historisk beskrivning och de två första stegen av en DIVE-analys över hela planområdet. Kulturmiljöunderlaget ger en utförlig beskrivning av vad dagens landskap kan berätta om områdets historiska utveckling och karaktär. Det främsta syftet med föreliggande arbete har varit att utreda och beskriva hur platsens kulturvärden tar sig uttryck och kan avläsas utifrån ett upplevelsebaserat, stadsbildsmässigt perspektiv. Platsen har studerats med hjälp av olika analysmetoder. Den inhämtade och sammanställda kunskapen har därefter systematiserats och visualiserats med målsättning att skapa förståelse för områdets historiska och fysiska kontext. Stadsbilden beskrivs utifrån begrepp som volym, skala, årsringar, siktlinjer och rumsbildningar. Med utgångspunkt i Riksantikvarieämbetes metod för kulturhistorisk värdering har DIVE-analysens steg 3; Valuate genomförts som en uppföljning på befintligt kulturmiljöunderlag. Utifrån en sammanställning av resultatet har rekommendationer tagits fram kring vad man bör ta fasta på vid utvecklingen inom området.